

Liturgia online – <http://www.liturgia.hu>

Szerző Dolhai Lajos

Cím A gyászmise könyörgések

Megjelenés Távlatok 1999/4, 431-438

Tárgyszavak Gyászmise, könyörgés, kollekta, liturgikus teológia

Dolhai Lajos

A gyászmise könyörgések

A keresztények imádságaikban kezdettől fogva megemlékeztek elhunytjaikról. A katakombákban ismételten találkozunk a sírokra irt ilyen kérésekkel: "Te, aki olvasod, mondj imát érte!". A megemlékezés legtöbbször az Eucharisztia megünneplésekor történt, ahogyan azt az egyházatyák¹, és a legrégebbi miseszövegek is tanúsítják. Szent Ágoston is elmondja Vallomásaiban, hogy anyja, Szent Mónika halála előtt arra kérte, emlékezzenek meg róla, amikor összejönnek az Eucharisztia ünneplésére². Szent Efrém (+ 373) végrendeletében meghagyta, hogy temetése után a harmincadik napon emlékezzenek meg róla, mert az élők által bemutatott áldozat segít a halottakon.

Napjainkban is ezt ajánlja az Egyház, és ha csökkenő mértékben is, de a hívek körében megvan az igény a gyászmisékre. Nagyon sok helyen a temetéshez hozzá tartozik a gyászmise, és a hagyományos katolikus vidékeken az évfordulós szentmisét is igénylik a hívek. A misekönyv általános rendelkezéseiben ezt olvassuk: "Az egyház az elhunytakért is felajánlja Krisztus húsvéti eucharisztikus áldozatát", hogy "az egymással való szoros kapcsolat révén egyeseknek kieszközölje a lelki segítséget, másoknak pedig a remény vigasztalását nyújtsa"³ (ÁR. 335.p). De azért azt

¹ vö.: Jeruzsálemi Szent Kúrillosz, Keresztség utáni műsztagogikus katekézisek, 5, 9 és 10, in Jeruzsálemi Szent Kúrillosz összes művei (fordította, a bevezetést, a jegyzeteket írta. Vanyó L.), (Seminarium Centrale Budapestinense 4), Budapest 1995,.

² Vallomások IX, 11

³ A Római Misekönyv általános rendelkezései, röv. ÁR., latin rövidítés: IGMR.

is megemlíti a rendelkezéseket, hogy legyen a pap "mértéktartó a gyászmise mondásában! Minden egyes szentmisét ugyanis mind az élőkért, mint a megholtakért mutatjuk be." (ÁR. 316.p.).

A Katolikus Egyház új Katekizmusa (1933) még részletesebben kifejti a gyászmise jelentőségét. A katekizmus szerint gyászmisét azért mondunk, mert "az Egyház ennek során kifejezi hatékony közösségét az elhunyttal: felajánlva az Atyának a Szentlélekben Krisztus halálának és föltámadásának áldozatát, azt kéri tőle, hogy gyermeke tisztuljon meg bűneitől, azok következményeitől, valamint jusson el a mennyek országa húsvéti teljességére. A hívek közössége, különösen az elhunyt családja az így ünnepelt Eucharisztia révén megtanul közösségben élni azzal, aki "elaludt az Úrban", miközben részesedik Krisztus testéből, melynek élő tagja, midőn vele, érte imádkozik." (KEK 1689).

A gyászmisék fajtái

A Római Misekönyvben bőven válogathatunk a gyászmise szövegváltozatai között. Különböző csoportosításban *36 féle gyászmise szöveg*⁴ lehetőség van:

1. Temetési misék,

- 1.1. Húsvéti időn kívül/ A
- 1.2. Húsvéti időn kívül/ B
- 1.3. Húsvéti
- 1.4. Egyéb könyörgések temetési miséken

2. Évfordulós misék

- 2.1. Húsvéti időn kívül/ A
- 2.2. Húsvéti időn kívül/B

2.3. Húsvéti időben

2.4. Egyéb könyörgések évfordulós miséken/A

2.5. Egyéb könyörgések évfordulós miséken/B

3. Megemlékező gyászmisék

3.1. Egy elhunytért/A

3.2. Egy elhunytért/B

3.3. Megemlékező gyászmise több (vagy minden) elhunytért/C

3.4. Megemlékező gyászmise több (vagy minden) elhunytért/D

3.5. Megemlékező gyászmise több (vagy minden) elhunytért/E

4. Könyörgések halottakért

4.1. Pápáért / A, B, C

4.2. Püspökért/ A: Megyés püspökért; B: Más püspökért

4.3. Papért / A és B variáció

4.4. Diakónusért

4.5. Szerzetesért

4.6. Egy megholtért (A és B variáció

4.7. Ifjúkorban elhunytért

4.8. Az evangélium szolgálatában érdemeket szerzett megholtakért

4.9. Hosszú betegség után elhunyt hívőért

4.10. Olyan megholtért, akit hirtelen ragadott el a halál

4.11 Több megholtért / A-B-C variációk

4.12. Meghalt házastársakért

4.13. A Pap saját meghalt szüleiért

4.14. Elhunyt testvérekért, rokonokért és jótevőkért

5. Kisdedek temetési miséi.

⁴ lásd magyar Misekönyv 911-940. old.

5.1. Megkeresztelt kisdéd temetési miséje

5.2. Keresztleetlen kisdéd temetési miséje

Teológiai szempontból tanulságos és sokatmondó számunkra ezeknek a könyörgéseknek az eredete is. A felajánlási könyörgések közül 5 a Sacramentarium Veronense, 3 a Sacramentarium Gelásianum, 6 Orationale Visigoticum, 2 egy Párizsi Missaléből (1841) és 8 az V. Pius féle Tridenti Misekönyvből való. Csak 13 újonnan, a zsinati liturgikus reform szellemében megfogalmazott felajánlási könyörgés (super oblata) van.

A leggyakrabban előforduló fogalmak

sacrificium 25 (E.sz. vagy tbsz.-ban,
sokszor kiegészítve. sacrific. placationis, sacrific.
propitiationis)

sacramentum 17 (főleg E.sz-ban)

kiegészítve: sacr. corporis

sacr. unigeniti tui

sacr. pietatis

sacr. misericordiae

sacr. redemptionis

sacr. pasquale

ostia 7

munera 7 (gyakran birtokos jelzőkkel kiegészítve, pl. ostia viva)

mysterium (a) 4

oblatio 4

alimonia 3

subsidia 2

officia	1
dona caelestia	1
panis vitae	1
pignus aeternae vitae	1

A gyakoribb fogalmak elemzése

A következőkben nyelvi - teológiai elemzés segítségével szeretnénk rámutatni a gyászmise könyörgések teológiai szemléletére. Mindezt azért lehet hasznos számunkra, hogy a sokféle lehetőség közül tudatosan tudjunk választani. Lényegében két szemlélet mód között választhatunk: az egyik a szentmise áldozat engesztelő jellege, a másik a húsvéti misztérium fényében a feltámadásba és az örök életbe vetett hit megvallása. *A régebbi oratiók és a régi szemlélet a szentmise engesztelő áldozat jellegét hangsúlyozzák, az új könyörgések pedig a halál keresztény szemléletére akarnak megtanítani bennünket.*

A *sacrificium* (áldozat) fogalmával találkozunk leggyakrabban az orációkban (25-ször, néha egyes, néha többes számban). Nagyon sok esetben különböző jelzők társulnak az áldozat fogalmához: „szentáldozat”, „engesztelő áldozat”, „engesztelő és dicsérő áldozat”, „megváltó áldozat”, „húsvéti áldozat”, „az Egyházad áldozata”. Ha ezeket a birtokos jelzőket rendszerezzük, akkor három jellegzetes csoportot állapíthatunk meg: Vannak olyan jelzők, amelyek arra utalnak, hogy ki ajánlja fel ezt az áldozatot⁵. A jelzők másik, legnagyobb csoportja, arra utal, hogy a gyászmise engesztelő áldozat.⁶ Főként az áldozás utáni könyörgések arról tanúskodnak, hogy ennek az áldozatnak az erejéből (*huius sacrificii virtute*) reméljük elhunytjaink végső megtisztulását.

⁵ *sacrificium Eclesiat tuae, sacrificium praesentis oblatio, sacrificium offerentes,*

⁶ *sacrificium placationis, sacrificium purgatus et a peccatis expeditus, his sacrificiis ablue*

Feltűnően sokszor szerepel az "engesztelő" jelző. Ez arra emlékeztet, hogy a szentmise áldozat célja ebben az esetben az elhunyt bűneiért való engesztelés. Továbbá az, hogy az elhunyt Krisztus megváltó áldozatának erejéből szabaduljon meg a bűn és a halál kötelékeitől. A „huius virtute sacrificii” ismételtén visszatérő kifejezés a gyászmise könyörgésekben. Jellegzetes példa a Húsvéti időn kívül mondható temetési mise második variánsa: "Urunk Istenünk, könyörülj gyermekeden, akinek temetése napján ezt az engesztelő áldozatot felajánljuk; hogy ha hozzátapadt is a bűnnek valami foltja, vagy ránehezedett is az emberi gyarlóság terhe, kegyes jóságodban bocsáss meg neki, és töröld el vétkeit".

A sacrificium szó az orációkban kétféle értelemben is szerepel. Többes számban, főként a felajánlási könyörgésekben és a gyászmise postcommunióiban igen gyakran előforduló jellegzetes ablativus absolutus jellegű szerkezetben (*his sacrificiis susceptis*) legtöbbször nem a szentmisét, mint szentmiseáldozatot jelenti, hanem inkább a felajánlott és elfogadott adományokat.⁷ Egyes számban mindig (*sacrificium eucharisticum*), de néha még többes számban is általános értelemben az Eucharisztia megünneplését⁸ jelenti ez a szó, amivel olyan gyakran találkozunk a gyászmisékben.

Mint más jellegű misék esetében is, itt is gyakran (17-szer, és főleg egyes számban) találkozunk a "*sacramentum*" szóval, amihez különböző értelmező kifejezések is kapcsolódnak: "Egyszülött Fiad szentsége", "az irgalmasság szentsége", "a megváltás szentsége", "húsvéti szentség". A sacramentum szó főleg az áldozás utáni könyörgésekben szerepel. Néhány esetben egyszerűen az Eucharisziát: Krisztus testét és véréjét jelenti, legtöbbször pedig az Eucharisztia megünneplésének kegyelmi hatásait akarja önmagában is összefoglalni és kiemelni. Az Egyház

⁷ Pro pluribus aut pro omnibus deff., post communio: Multiplica, Domine, his sacrificiis susceptis, super famulos tuos defunctos misericordiam tuam; In anniv. exsequiarum, extra temp.pasch. B, post comm.: Precibus nostris et sacrificiis, Domine, pro famulo tuo N. benigne susceptis, te supplices deprecamur.

⁸ In anniv. exsequiarum, temp. pasch., super oblata: his sacrificiis ablue... famulos tuos defunctos a peccatis eorum in sanguine Christi; In exsequiis, extra temp. pasch. B, post comm.: his sacrificiis purgatus et a peccatis expeditus; Pro pluribus aut pro omnibus deff., post comm. : ut eos, his sacrificiis, et a peccatis omnibus exuas, et aeternae salvationis facias esse participes; Pro Episc. diocesano def., post comm.: ut Christi... aeternum capiat, his sacrificiis, consortium; Pro alio Episc. deff., post comm.: his emundatum sacrificiis.

leginkább azt a kegyelmi hatás kéri, hogy az elhunytak ennek a mysteriumnak, ill. szentségnek erejében⁹ nyerjék el bűneik bocsánatát és az örök életet az A húsvéti időben mondható gyászmisében (C variáns) szerepel a „húsvéti szentség” (paschale sacramentum) megfogalmazás, amely nagyon alkalmas arra, hogy utaljon a halál keresztény értelmezésére

Gyakorinak tekinthető még (7-7 alkalom), és teológiai szempontból is jelentős az *“hostia”* (áldozat) és a *“munera”* (adomány, áldozati adomány) fogalom is. Mindkettő a felajánlási könyörgések tipikus szava, amelyek a szentmise áldozat jellegére utalnak. Nyilvánvaló tehát, hogy a szentmise engesztelő áldozat jellege különösen is hangsúlyos ezekben az imádságokban. Krisztus megváltó áldozata jelenvalóvá válik a szentmisében, hogy annak erejében megtisztuljunk és eljussunk az örök életre. A szentmise lakoma jellege csak egy összefüggésben jelenik meg: együtt imádkozunk azért, hogy elhunyt testvérünk eljusson az örök élet lakomájára, amelynek a szentmise előképe.

Alapvető hitigazságok

A gyászmise szövegek is emlékeztetnek bennünket arra, hogy *a szentmiseáldozatban jelenvalóvá válik a golgotai áldozat*. Nem csupán egyszerűen megemlékezünk (memoria) a keresztáldozatról, hanem ezzel a múltat jelenbehozó megemlékezéssel (memoriale-anamnézisz) a megváltó áldozat jelenvalóvá is válik, bűneink bocsánatára. Nemcsak a II. Vatikáni zsinaton, hanem az újabb fogalmazású gyászmise könyörgésekben is megjelenik a húsvéti misztérium gondolata. Nemcsak Krisztus megváltó halálára, hanem feltámadására is emlékezünk. Hittel és reménykedve valljuk, hogy a húsvéti misztérium elhunyt testvéreink életében is valósággá válik. Nem gyakran, és főként csak a húsvéti időben mondható gyászmisékben jelenik meg ez a fontos hitigazság. Az egyik postcommunio jól

⁹ jellegzetes visszatérő megfogalmazás: huius virtute mysterii

tükrözi ezt az újfajta szemléletmódot: "...E szentségben magunkhoz vettük egyszülött Fiadat, aki érettünk feláldozta önmagát, és dicsőségesen feltámadt. Kérve kérjük irgalmadat gyermekedért, hogy szentségeid erejéből megtisztulva az eljövendő dicsőséges feltámadás ajándékát elnyerhesse". (Misekönyv 914). Az új Misekönyv, ha nem is megfelelő mértékben, de eleget tesz a Liturgikus Konstitúció rendelkezésének, amely elrendeli, hogy a "temetési szertartást meg kell újítani úgy, hogy világosabban kifejezze a keresztény halál húsvéti jellegét"(SC 81).

Az Eucharisztia elválaszthatatlanul *odakapcsolódik a földi életből az örök életbe való átmenetünkhöz*. A szentmise lakomája és az örök élet lakomája között a diszkontinuitás mellett folytonosság is van. Az áldozás utáni könyörgés szerint úgy vesszük magunkhoz az Eucharisziát a mennyei asztal táplálékát (alimonia mensae caelestis). Az Eucharisztia a kegyelmi életet táplálja és erősíti bennünk (alilmonia reparationis et vitae), felkészít bennünket az örök életre, sőt az "örök élet záloga" (pignus aeternae vitae). A Szent Útravaló kiszolgáltatásakor mondható szentmise könyörgései¹⁰ emlékeztetnek bennünket legjobban erre a szempontra. A super oblata: Mennyei Atyánk, tekints kegyesen áldozatunkra, hogy jelenítse meg színed előtt a húsvéti bárányt, krisztus Urunkat. Ő vezesse el N. testvérünket, kegyelmed erejéből az örök jutalomra." A postcommunio: „Kérünk add meg N. testvérünknek, hogy mennyei étellel és itallal megerősítve biztosan eljusson a világosság és az élet országába.”

*Nem feledkezhetünk meg az Eucharisztia és a bűnök bocsánatának kapcsolatáról sem.*¹¹ A gyászmise könyörgésekből nemcsak azt látjuk, hogy az imádkozó egyház aggódik az elhunyt bűnei, gyarlóságai miatt, hanem azt is, hogy az imádságokban megvallja a szentmise engesztelő és bűnbocsátó hatásába vetett hitét is. Már Máté evangéliuma is kiemeli, hogy Krisztus vére kiontatott "a bűnök bocsánatára" (Mt 26,28). A "vér kiontása sokakért" kifejezés emlékeztet bennünket Isten szolgájának (Ebed Jahve) engesztelő halálára, aki áldozatul adja életét a bűnösök sokaságáért, akiknek

¹⁰ Misekönyv 782. oldal

bünterhét hordozta (Iz 52,13-53,12). Jézus kiontott vére a bűntől való szabadulás és az üdvösség lehetőségét adja meg számunkra. Ezért jelenik meg joggal a könyörgésekben kiemelten a szentáldozat bűntől megtisztító hatása.

A gyászmisében és a temetési szertartáson nemcsak az elhunyt érdemeire emlékezünk, hanem hívő aggodalommal gondolunk elhunyt testvéreink bűneire és gyarlóságaira. *Hitből fakadó aggodalommal imádkozunk az elhunyt bűneinek bocsánatáért.* Alig van olyan gyászmise szöveg, ahol ez a szempont ne jelenne meg. Leggyakrabban az áldozás utáni könyörgésben imádkozunk azért, hogy az elhunytat "tisztítsa meg ez a szentáldozat és oldozza fel bűneitől"(Temetési mise, Húsvéti időn kívül B.). Nemcsak az elhunyt, hanem magunk bűneinek és gyarlóságaink tudatában, például így imádkozunk: "Kérve kérünk Istenünk, hogy ha hozzátapadt is a bűn valamilyen foltja, mossa le megbocsátó irgalmad, Krisztus, a mi Urunk által" (Évford. Húsvéti időn kívül B).

A gyászmisén való részvétel, főként az *áldozás utáni könyörgések az óhajtott és kért cél: az örök üdvösség lényegéről is beszélnek.* Többek között megtudjuk azt, hogy az örök élet az, hogy eljutunk "szent Fiad örök asztalához" (MR 912), a "szentek társaságába" (916); továbbá az, hogy "részünk legyen egyszülött Fiad dicsőséges feltámadásában" (923), "örökre egyesülni Krisztussal"(927), "Isten színelátása" (928), "feltámadni, az örök világosság és béke országába jutni" (915), "örök jutalmat nyerni Istennél" (934)". A postcommuniok szerint a mennyország lényege nem csupán Isten boldogító színelátása, hanem az örök boldogságnak vannak krisztológiai (vö. együtt lenni Krisztussal), ekkleziológiai (vö. együtt lenni a szentekkel) és antropológiai vonatkozásai is. A sokféle könyörgés a üdvösséget sokszínűségét és gazdagságát bemutatják számunkra.

Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy a könyörgések bősége ellenére is valójában csak kétfajta gyászmise könyörgéssel találkozunk a II. Vatikánum Misekönyvében. A kétféle könyörgés a halál kétfajta szemléletmódját tükrözi. A nem egészen

¹¹ vö.: DOLHAI, L., *Az Eucharisztia és a bűnbocsánat szentsége*, in Teológia 35 (2001/1-2) 11-24; továbbá DOLHAI, L., *A szentáldozás bűnbocsátó hatása*, in Vigilia 67 (2002/3)

keresztény, pogány-vallási szemléletmódot, amely csak engesztelni akarja Istent az elhunyt bűnei és gyarlóságai miatt. A keresztény szemléletmódot, amely Krisztus húsvéti misztériumából erőt merítve fogadja el a halált és imádkozik a keresztény testvér feltámadásáért.

Az általános rendelkezések arra is figyelmeztetnek, hogy a gyászmisék változó részeinek a megválasztásánál tekintettel kell lenni a lelkipásztori szempontokra, illetve az elhunyra, a családra és a jelenlévőkre (ÁR 341). A gyászmisék egyes formulái, és azok részei, főképpen a könyörgések tetszés szerint bármikor fölcserélhetők egymással. Van tehát lehetőségünk arra, hogy a körülményeket figyelembe véve az imádság által is hirdessük a feltámadás örömhírét.

Távlatok 1999/4, 431-438